

l'Abellerol

L'Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002

El passat onze de febrer es va fer la presentació de l'Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002. L'acte va tenir lloc a la Pedrera i va estar presidit per l'Hble. Sr. Salvador Milà, conseller de Medi Ambient, i el Sr. Antoni Serra, president de Caixa Catalunya i de la Fundació Territori i Paisatge. Sis anys després de l'inici del projecte, l'aparició d'aquesta obra suposa la culminació d'un dels projectes més ambiciosos de l'ICO.

Mariano Cebolla

L'Atlas suposa el resultat de la feina de camp realitzada entre els anys 1999-2002 per un total de 518 ornitòlegs que van prospectar tots els racons del país, i es van repartir els 385 quadrats UTM de 10x10 km en què es va dividir Catalunya, en busca d'evidències de reproducció. Un total de 239 d'aquests ornitòlegs, a més, es van dedicar a censar un total de 3.077 quadrats UTM 1x1 km dues vegades durant el dia i 1.204 quadrats també dues vegades durant la nit.

L'anàlisi de les dades es va realitzar bàsicament durant el 2003, i durant aquest procés es van incorporar les dades del SOCC i del SYLVIA, els altres dos programes de seguiment de l'ICO. La redacció dels textos es va realitzar durant els anys 2003 i 2004 i va anar a càrrec de 190 persones. L'Atlas publicat conjuntament per l'Institut Català d'Ornitologia i Lynx Edicions té 640 pàgines i està il·lustrat amb dibuixos obra de Toni Llobet que representen les espècies en plomatge nupcial. A més, conté

Sumari

Editorial	
Un dia memorable	2
Notícies	3
• Celebració del 50è aniversari SEO/BirdLife a Catalunya	
• Reunió de l'EBCC a Catalunya	
• Vols comprar l'Atlas?	
L'Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002	4
Reflexions sobre 50 anys d'ornitologia a Catalunya	8
Resultats de les campanyes d'anellament del projecte Piccole Isole 2004	10
Novetats avifaunístiques Crònica Ornitològica Octubre – Desembre 2004	11
Noves espècies anellades Mosquiter verdós	13
Boscarla dels matolls	14
Novetats bibliogràfiques <i>Mucho más que plumas</i>	15
Agenda	16

també un bon nombre de taules i mapes a color. El llibre està escrit en català, tot i que hi ha un resum en anglès de cadascun dels textos de les espècies i tots els capítols introductoris i de metodologia són bilingües i estan escrits també en anglès. Amb això es pretén donar difusió de l'avifauna catalana més enllà de les nostres fronteres, i també facilitar el coneixement de la metodologia emprada en aquest projecte.

l'Abellerol

Butlletí de contacte del
Institut Català d'Ornitologia
núm. 24
primavera 2005

Comitè Editorial
Raül Aymí
Gabriel Gargallo

Responsables de seccions
David Bigas, Ricard Gutiérrez,
Carles Barriocanal

Col·laboradors
Lluís Brotons, Joan Castelló,
Mariano Cebolla, Oriol Clarabuch,
José Luis Copete, Joan Estrada,
Xavier Ferrer, Ricard Gutiérrez,
Sergi Herrando, Ferran López,
Vittorio Pedrocchi, Javier Quesada,
Sergi Sales.

Disseny i maquetació
Lluc Julià

Edita
Institut Català d'Ornitologia
Museu de Zoologia
Passeig Picasso, s/n
08003 Barcelona
Tel.: 93 319 42 79

C/ Girona, 168, ent. 5a
08037 Barcelona
Tel.: 93 458 78 93

Correu electrònic: ico@ornitologia.org
Pàgina web: www.ornitologia.org

L'Institut Català d'Ornitologia (ICO) és una entitat constituïda amb la finalitat de promoure l'estudi i seguiment de les poblacions d'ocells que nien, migren o hivernen a Catalunya, així com de fomentar la seva conservació.

© 2005 Institut Català d'Ornitologia
Dipòsit Legal: 12371-01
ISSN: 1579-3400
Fotomecànica: Aura Digít
Impressió: Gràfiques Barceloneta

Les opinions dels autors de les col·laboracions que apareixen en aquest butlletí corresponen exclusivament al seu criteri personal, excepte les que siguin en el seu caràcter de directius de l'ICO.

EDITORIAL

Una data memorable

Divendres 11/2/05, la Pedrera, Barcelona, 17:50 h. Una filera de gent fa cua per accedir al recinte. Alguns turistes japonesos mig despistats es barregen entre la gent. Hi ha dificultats per entrar i la filera només avança lentament. Finalment, podem entrar a la planta baixa de l'edifici, camí de l'auditori. A les portes hi ha personal de Lynx traginant llibres. Cada dues passes ens creuem amb gent coneguda; hi ha gent que feia molt temps que no vèiem. A tot l'auditori no hi ha ni un sol seient lliure i optem per acomodar-nos en un dels espais laterals des d'on puguem veure la taula presidencial. Després de la benvinguda obligada, comencen els parlaments. Pertot arreu es respira una atmosfera de satisfacció i autocomplaença per la feina ben feta. L'Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002 és una realitat i aquest sentiment de satisfacció és unànime, no només entre els autors i col·laboradors, sinó també entre els representants de la Generalitat i els espònsors. En el decurs de la sessió s'observa gent fullejant el llibre, aliens per complet als parlaments. Els instints poden més que la formalitat ...

Hi ha un reconeixement general a la tasca realitzada per l'Institut Català d'Ornitologia, però, sobretot, el mèrit de l'obra recau amb força en els col·laboradors. Prop de 600 persones que han prospectat tots els racons del país a la recerca d'evidències de reproducció ornítica. El resultat final és una obra que, més enllà dels atributs estètics, d'una presentació elegant i d'uns dibuixos immillorables, té valor per la seva utilitat com a eina de gestió i conservació. Conscients d'això entre els assistents es reclama continuïtat en aquest tipus de projectes, i sobretot molta gent en té un de nou en ment: l'atles dels ocells hivernants. Per a quan?

L'acte acaba amb el retrobament d'amics i coneguts, amb salutacions inacabables que es perllonguen al carrer. Tothom està d'acord que ha estat un acte memorable, on l'ICO ha assolit la seva majoria d'edat.

Mariano Cebolla

NOTÍCIES

Celebració del 50è aniversari SEO/BirdLife a Catalunya

El passat dia 17 de desembre va tenir lloc a Barcelona la celebració del 50è aniversari de SEO/BirdLife a Catalunya. L'acte es va realitzar a la Pedrera gràcies a la col·laboració de la Fundació Territori i Paisatge, i va estar presidit per Eduardo de Juana, president de SEO/BirdLife, i va comptar amb l'assistència de més de 120 persones.

La celebració va començar amb una exposició del que ha estat la història de l'ornitologia a Catalunya des de la creació de SEO/BirdLife l'any 1954 fins al 1984 a càrrec de Xavier Ferrer. Es va fer una visió retrospectiva de l'evolució de l'ornitologia, els ornitòlegs, i els materials, tot il·lustrat amb material gràfic que va ser motiu de record per a molts dels presents. En paraules d'en Xavier Ferrer s'ha pretès recopilar "un tema de memòria, no pas de nostàlgia" a través d'unes 130 imatges cedides per 20 persones. Aquest recordatori visual va començar amb la que es considera possiblement la primera imatge sobre ocells de casa nostra, una fotografia de l'ornitòleg Mariano Masferrer.

A continuació es va fer un taula rodona moderada per Josep del Hoyo sobre el passat i el futur de l'ornitologia sota diversos punts de vista. Hi van participar Joan Real com a representant de l'àmbit científic, Jordi Canut com a representant dels espais protegits, Albert Martínez com a secretari general de l'ICO, Jordi Sargatal com a representant de les fundacions que es dediquen a la conservació, Francesc Kirchner en repre-

sentació de l'empresa privada dedicada a l'ornitologia i Cristina Sánchez com a delegada de SEO/BirdLife i representant de les iniciatives de conservació a Catalunya.

Es va fer homenatge a cinc ornitòlegs catalans que han tingut rellevància especial en el desenvolupament de l'ornitologia a Catalunya, tant pel seu paper en la creació de la secció catalana de SEO/BirdLife, com en la difusió de l'ornitologia de formes molt diverses. Aquestes cinc persones són: Salvador i Joaquim Maluquer, Frederic Travé, Salvador Filella i Pere Mestre Raventós. Finalment es va retre homenatge a 5 causes que han estat rellevants al llarg d'aquests anys per a la consolidació de l'ornitologia i que representen diferents àmbits de la mateixa: l'edició de l'Atles dels ocells nidificants (1984), el moviment per a la conservació dels Aiguamolls de l'Empordà, la creació del Grup Català d'Anellament, l'edició del *Handbook of the Birds of the World*, el moviment per a la conservació del delta de l'Ebre i el projecte de Riet Vell (per la consolidació de l'agricultura ecològica com a model de desenvolupament sostenible).

Reunió de l'EBCC a Catalunya

Aquest mes d'abril l'ICO i el Centre Tecnològic Forestal de Catalunya han organitzat conjuntament unes jornades de treball en cooperació amb l'EBCC (*European Bird Census Council*) per aconseguir mapes d'abundància a escala pan-europea.

El passat mes de setembre de 2004 l'ICO va presentar els projectes Atles i el SOCC en el XVI congrés de l'*European Bird Census Council* (EBCC), realitzat a Kayseri (Turquia). L'EBCC és una organització internacional que es va crear amb l'objectiu de potenciar els programes de monitoratge d'ocells a Europa, amb un èmfasi especial en la realització d'atles i projectes de seguiment d'ocells comuns (vegeu www.ebcc.info).

En aquest congrés es va crear un grup de treball per estudiar amb profunditat les metodologies que cal seguir per aconseguir mapes d'abundància a escala pan-europea a partir de les dades dels programes de seguiment del tipus SOCC, grup en el que l'ICO s'hi va integrar plenament. La nostra associació va prendre des d'un primer moment un paper actiu en aquesta qüestió, tot apuntant la possibilitat d'organitzar unes jornades a Catalunya. Tot això ha anat madurant i a principis d'abril de 2005 l'ICO i el Centre Tecnològic Forestal de Catalunya han organitzat conjuntament aquestes jornades a Solsona. Hi han assistit experts de tota Europa i s'han fet unes primeres temptatives d'elaboració de mapes d'abundància pan-europeus. A més, l'EBCC ha aprofitat l'ocasió per celebrar la reunió del seu comitè executiu just un dia abans de les jornades, la qual cosa ha donat una rellevància encara més gran a la trobada catalana.

Vols comprar l'Atles?

Si encara no tens l'atles i vols adquirir-lo, els socis de l'ICO i col·laboradors tenen un descompte especial a l'editorial Lynx. Podeu fer les vostres comandes directament a Lynx edicions al telèfon 93 594 77 10 o per correu electrònic lynx@hbw.com. Els col·laboradors de l'Atles podeu adquirir el llibre a un preu especial de 20 euros, i els socis de l'ICO que no hi ha-

gueu col·laborat tindreu la possibilitat de comprar-lo a un preu rebaixat de 35 euros. A més, recordem també que les editorials Lynx i Ketres han arribat a un acord pel qual es poden adquirir conjuntament l'atles anterior i el nou a un preu molt reduït (32 euros per als col·laboradors i 47 euros per als socis ICO no col·laboradors).

REPORTATGE

L'Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002

Sis anys després de l'inici del projecte, l'Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002 ja està a les nostres mans. La seva publicació suposa el resultat d'un llarg procés que ha donat lloc a una obra de referència, tant per a l'ornitologia com per a la gestió i conservació del medi natural.

El passat divendres onze de febrer l'auditori de la Pedrera acollia la presentació de l'Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002. L'acte, presidit per l'Hble. Sr. Salvador Milà i Solsona, conseller de Medi Ambient i Habitatge, i el Sr. Antoni Serra i Ramoneda, president de Caixa Catalunya i de la Fundació Territori i Paisatge, donava a conèixer el llibre que tants ornitòlegs catalans esperaven amb interès. L'assistència va superar àmpliament totes les previsions dels organitzadors i va obligar a què una part de les més de 400 persones que hi van assistir s'hagués de quedar al carrer per excedir llargament l'aforament màxim de l'auditori. Un fet que no s'havia donat mai a la Pedrera i que era un símptoma clar de l'expectació que aquest treball ha suscitat.

El procés d'elaboració

La primera feina de l'Atles va ser l'establiment d'una metodologia que havia de permetre l'elaboració de mapes i fer estimacions poblacionals que fins ara eren impensables. Un cop establerta la metodologia, la feina de camp es va realitzar entre els anys 1999-2002. Un total de 518 ornitòlegs van prospectar tots els racons del país, i es van repartir els 385 quadrats UTM de 10x10 km en que es va dividir Catalunya, en busca d'evidències de reproducció; 239 d'aquests ornitòlegs, a més, es van dedicar a censar un total de 3.077 quadrats UTM 1x1 km dues vegades durant el dia i 1.204 quadrats també dues vegades durant la nit. L'anàlisi de les dades es va realitzar bàsicament durant el 2003,

Coberta de l'Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002

i durant aquest procés es van incorporar les dades dels programes de seguiment SOCC i SYLVIA. La redacció dels textos es va realitzar durant els anys 2003 i 2004 i va anar a càrrec de 190 persones. I el final, amb una data de publicació (gener de 2004) clavada al cervell dels editors, va ser una incabable tasca de revisió de continguts, textos, mapes, xifres, dibuixos, etc. A mesura que es donava per definitiu un capítol es feia arribar a l'editorial, on la seva maquetació posava punt i final als treballs d'autor i deixava l'obra en mans de la impremta.

Continguts del llibre

L'Atles, publicat conjuntament per l'Institut Català d'Ornitologia i Lynx Edi-

cions, té 640 pàgines. Es tracta d'un llibre il·lustrat amb dibuixos obra de Toni Llobet que representen les espècies en plomatge nupcial. A més, conté també un bon nombre de taules i mapes a color. El llibre està escrit en català, tot i que hi ha un resum en anglès de cadascun dels textos de les espècies i tots els capítols introductoris i de metodologia són bilingües i estan escrits també en anglès. Amb això es pretén no només donar a conèixer l'avifauna catalana més enllà de les nostres fronteres, sinó també facilitar el coneixement de la metodologia emprada.

L'Atles conté 8 capítols principals:

- Introducció (1 pàgina)
- Medi Físic (5 pàgines)
- Hàbitats de Catalunya (17 pàgines)
- Metodologia (31 pàgines)
- Fitxes d'espècies (464 pàgines)
- Espècies complementàries (16 pàgines)

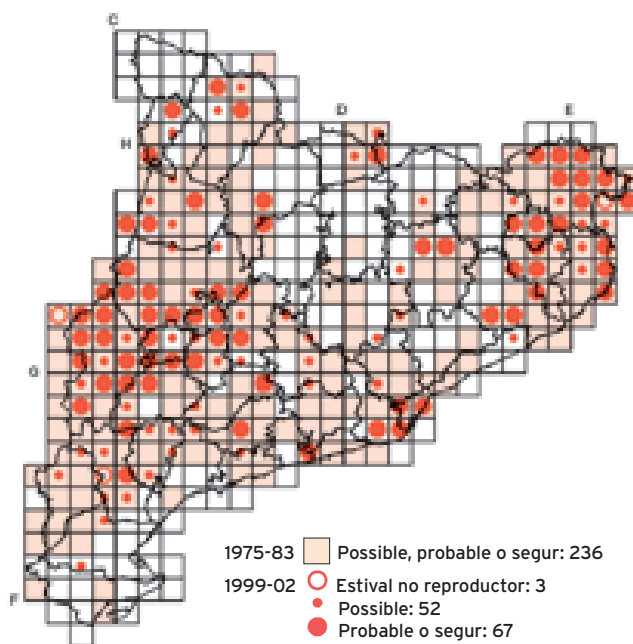
• Patrons generals dels canvis en la distribució de les espècies i l'ús del sòl en el període entre els dos atles (15 pàgines)

• Situació de l'Ornitologia a Catalunya: una visió històrica dels atles d'ocells (6 pàgines)

El cos principal del llibre el constitueixen les fitxes d'espècies. En aquest apartat es descriuen els mapes de distribució i d'abundància, els requeriments ecològics, les estimacions poblacionals, els canvis esdevinguts durant els darrers 20 anys i els estatus de conservació de les 232 espècies que han nidificat a Catalunya en el període 1999-2002. Els mapes de distribució mostren les evidències de reproducció: possible, probable-segura (agrupades en una sola categoria) i estival no repro-

Figura 1. Mapa de distribució de la Gralla *Corvus monedula*. En aquest mapa es mostra la distribució de l'espècie obtinguda en el primer atlas (1975-1983) i la d'aquest (1999-2002). A més de les dades sobre el nombre de quadrats de cada categoria es mostra la tendència un cop corregit l'efecte de l'esforç de mostreig. Aquesta tendència fa referència al percentatge de canvi en el nombre de quadrats UTM 10x10 ocupats per l'espècie en relació al primer atlas.

ductor (Fig. 1). Aquests mapes es basen en la mateixa quadrícula que l'atles anterior, l'UTM de 10x10 km, cosa que permet comparar les distribucions d'ambdós períodes. Per a moltes espècies hi figura un segon mapa, l'anomenat mapa d'índex d'abundància, que mostra la probabilitat de detectar l'espècie en qualsevol punt de Catalunya.

Un altre dels aspectes rellevants d'aquest atlas és el que fa referència a la informació d'interès ecològic a partir de dades de distribució. Així s'ha representat la distribució i preferència altitudinals de les espècies (Fig. 3) i la seva distribució i selecció d'hàbitats (Fig. 4). A més, en aquest treball de discussió sobre els requeriments ecològics de les espècies hi ha jugat un paper important el programa SOCC, el qual ha permès l'obtenció de taules de densitats en diferents ambients (Fig. 5). Precisament la integració d'aquestes densitats i dels mapes d'abundància és el que ha permès realitzar estimacions poblacionals força acurades per a moltes espècies, un altre dels objectius d'aquest atlas. En altres casos, però, han estat les estimes de camp dels col·laboradors del projecte o els càlculs realitzats pels diferents grups d'experts els que han permès que disposem, per primera vegada, d'una estimació poblacional per a totes les espècies nidificants a Catalunya.

Els canvis en la distribució de les espècies des de la realització del primer atlas són segurament un dels resultats més importants d'aquest atlas. En aquest sentit cal esmentar que en les comparacions entre atlas s'ha tingut en compte les diferències d'esforç de mostreig (hores efectives cercant ocells al camp) a cadascun dels quadrats UTM 10x10. La incorporació d'aquest tipus d'informació en les anàlisis ha estat fonamental per determinar si els canvis que veiem en les distribucions són fruit dels canvis en l'esforç de mostreig.

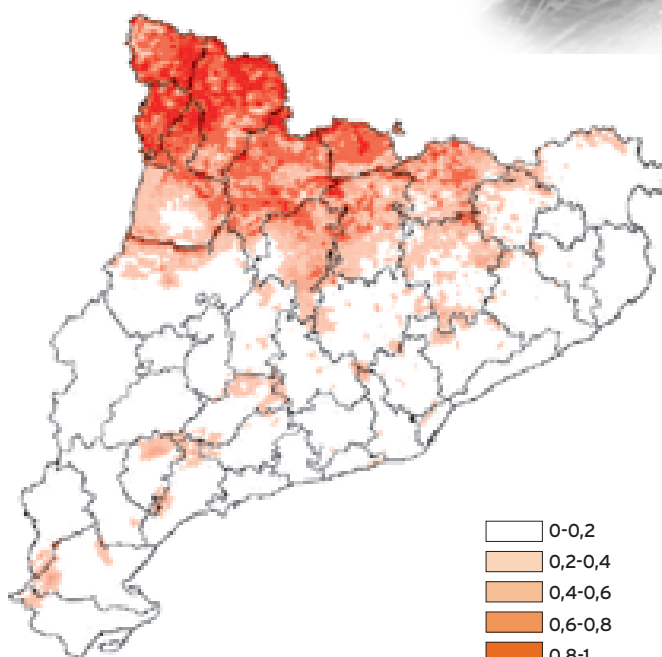

Figura 2. Mapa de distribució de la Cotxa fumada *Phoenicurus ochruros*. En aquest mapa es mostra la l'abundància de l'espècie i reflecteix la probabilitat de detectar-la en un quadrat UTM 1x1 durant el període reproductor amb un esforç de mostreig de dues hores de cens. És un mapa elaborat a partir de l'anàlisi de les dades dels censos en UTM 1x1.

REPORTATGE L'Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002

Finalment, les tendències, les estimacions poblacionals i les dades de distribució han estat utilitzades per elaborar els estatus de conservació de totes les espècies que nidifiquen a Catalunya. Per fer-ho s'han seguit els criteris de la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN) a escala regional. Així, cada espècie tractada en el cos principal del llibre té la seva categoria d'amenaça: extint, en perill crític, en perill, vulnerable, proper a l'amenaça, preocupació menor, dades insuficients o no avaluat.

Principals resultats

La gran quantitat de dades incloses a l'atles fan que els resultats es puguin valorar des de punts de vista molt diversos. Des de preguntar-nos quina és l'espècie més ben distribuïda a quina la més abundant, passant per diferències subtils entre els requeriments ecològics d'espècies com per exemple el Tallarol capnegre *Sylvia melanocephala* o el de garriga *Sylvia cantillans*. El nombre de qüestions que l'Atles pot arribar a ajudar a respondre és tan elevat que resulta impossible fer-ne un mínim llistat. Amb tot,

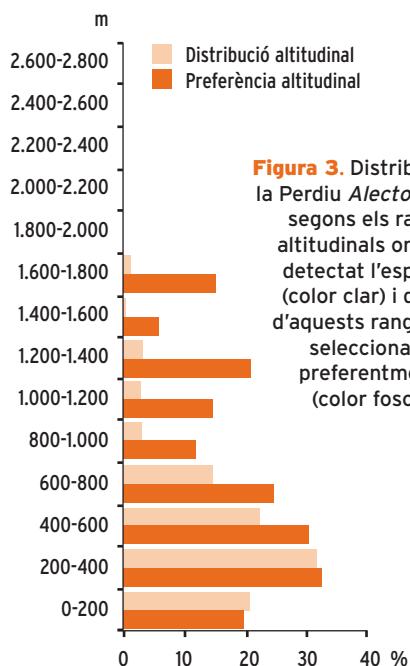

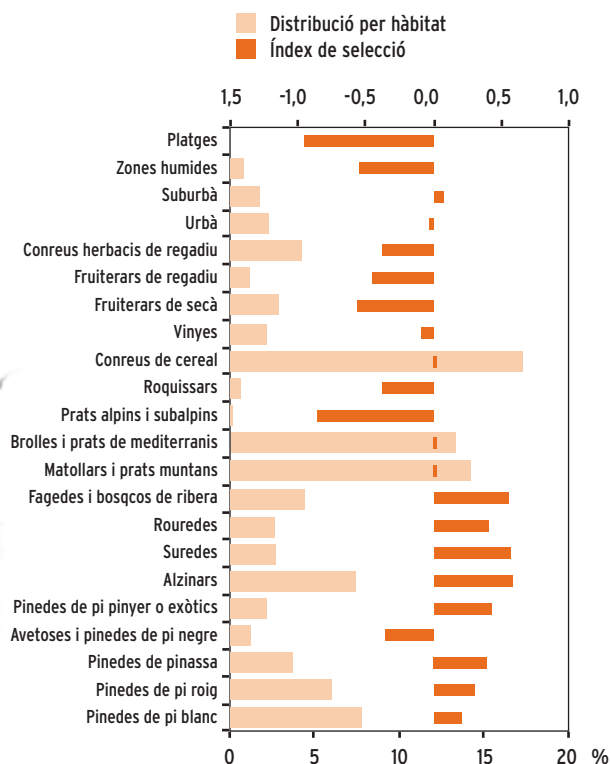
Figura 3. Distribució de la Perdú *Alectoris rufa* segons els rangs altitudinals on s'ha detectat l'espècie (color clar) i quins d'aquests rangs són seleccionats preferentment (color fosc).

val la pena destacar alguns resultats. Un dels més importants és que en conjunt, durant les dues darreres dècades les espècies forestals, les pròpies d'aiguamolls, les rupícules, les d'ambients molt humanitzats i fins i tot les de zones arbustives han augmentat, en general, la seves

àrees de distribució, mentre que les d'ambients agrícoles han sofert un retrocés important, especialment destacat en el cas de les espècies d'ambients estèpics. Tot i que no s'ha detectat cap extinció en el període entre atles, algunes espècies es troben en un situació realment

Figura 4. Característiques paisatgístiques del Tallarol de casquet *Sylvia atricapilla*. Les barres de color clar mostren el percentatge mitjà dels hàbitats dins dels quadrats UTM 1x1 on s'ha trobat l'espècie. Les barres de color fosc mostren la selecció, positiva o negativa, que l'espècie fa d'aquell hàbitat.

crítica, com és el cas de l'Alosa becuda *Chersophilus duponti*, la Xurra *Pterocles orientalis* o la Mallerenga de bigotis *Panurus biarmicus*. A l'altre costat de la balança trobem espècies com el Voltor *Gyps fulvus* o el Bernat pescaire *Ardea cinerea*, que tenen en un estat de conservació molt més favorable que el que tenien fa 20 anys. Cal destacar que en aquest atlas s'han trobat 21 espècies més que en l'anterior. Aquestes espècies pertanyen bàsicament a dos grups, d'una banda hi ha espècies d'aiguamoll que han colonitzat espontàniament el territori gràcies a la protecció d'aquests ambients, i de l'altra hi ha espècies d'origen exòtic, que provenen d'escapaments d'animals en captivitat. Entre els primers trobaríem l'Agró blanc *Egretta alba*, i entre els segons la coneguda Cotorreta de pit gris *Myiopsitta monachus*.

Finalment, remarcar la rellevància de la informació inclosa en l'Atlas com a eina d'alta qualitat per tal de guiar les polítiques de conservació al nostre país en un futur proper. En aquest sentit cal destacar que l'Atlas ha contribuït ja d'una manera important en la delimita-

ció dels espais de la Xarxa Natura 2000 a Catalunya per part del Departament de Medi Ambient i Habitatge.

L'Atlas ha obert una nova etapa en l'ornitologia catalana, i amb els seus prop de 600 participants és el major projecte de seguiment del medi natural dut a Catalunya, a l'hora que suposa un símbol evident de la importància que té l'anomenada ciència de la ciutadania al nostre país.

Mariano Cebolla

Abel Julien, president de l'ICO, en el decurs de l'acte de la presentació de l'atles.

JOAN ESTRADA, VITTORIO PEDROCCHI,
LLUÍS BROTONS & SERGI HERRANDO
atles@ornitologia.org

Densitats SOCC (parelles/km²)

	mitjana	mínim	màxim	n
Prats i roquissars alpins i subalpins	9,0	0,0	45,1	5
Bosc subalpins	0,0	0,0	0,0	9
Matollars i prats de muntanya mitjana	0,0	0,0	0,0	6
Pinedes de muntanya mitjana	0,0	0,0	0,0	7
Bosc caducifolis de muntanya mitjana	10,3	0,0	31,6	6
Mosaics de muntanya mitjana	24,4	0,0	135,9	14
Mosaics submediterranis i med. continentals	10,1	0,0	45,8	14
Mosaics mediterranis humits	16,9	0,0	122,8	32
Mosaics mediterranis secs	1,2	0,0	7,5	10
Conreus mediterranis	56,4	0,0	224,7	7
Alzinars i suredes	2,5	0,0	23,3	19
Pinedes mediterrànies	2,9	0,0	13,3	8
Garrigues i brolles mediterrànies	8,4	0,0	35,8	8
Zones de regadiu de la depressió de l'Ebre	94,9	0,0	243,7	4
Zones estèpiques de la depressió de l'Ebre	24,0	0,0	149,7	10
Zones urbanitzades	12,2	1,6	32,7	4

Itineraris amb presència de l'espècie: 88 d'un total de 163
Total individus censats: 3.606

Taula 1. Densitats SOCC de l'Estornell vulgar *Sturnus vulgaris* a les principals unitats paisatgístiques de Catalunya, expressades en parelles/km².

Dibuixos: Toni Llobet

Oryx

La botiga de l'amant de la natura

La millor llibreria de natura amb més de 6.000 títols nacionals i de l'estranger: Poyser, Academic Press, Helm, Pica Press, OUP, CUP, Lynx, Collins, MacMillan, Willmann Bell, BTO ... Òptica terrestre i complements de Swarovski, Kowa, Leica, Nikon, Opticron, Optollyth, Bushnell, ... i tot el necessari per al naturalista de camp: ornitologia, entomologia, botànica, astronomia, menjadores de jardí, caixes niu per a diferents espècies. NOVA SECCIÓ D'ANELLAMENT: pèsols, balances Tanita, alicates Lambournes, regles, peus de rei, xarxes, etc.

c/ Balmes, 71
08007 Barcelona
Tel.: 93 418 55 11
Fax: 93 418 81 17
oryx@weboryx.com
www.weboryx.com

NOU CATÀLEG 2003
Demana'l gratuïtament

REPORTATGE

Reflexions sobre 50 anys d'ornitologia a Catalunya

Amb motiu de la recent celebració del 50è aniversari de SEO/BirdLife a Catalunya, ha semblat oportú efectuar una visió retrospectiva del que ha estat el panorama ornitològic a casa nostra.

En les gairebé tres dècades anteriors a 1954, any de la fundació de la Sociedad Española de Ornitología, el panorama sobre els coneixements ornitològics a Catalunya és desolador; absència de professionals (llevat de la dedicació parcial de l'Ignasi de Sagarra i Castellarnau fins 1936), absència total de mestres i de manuals d'identificació, erm de treballs publicats (entre nacionals i estrangers, una vintena en trenta anys la majoria notes) i solament dues col·leccions documentades, la de la Universitat de Barcelona totalment restringida a l'àmbit pedagògic acadèmic, i la del Museu de Zoologia de Barcelona, que fou la font de coneixements dels cosins Maluquer a la segona meitat dels anys quaranta i la d'altres aficionats als ocells com Frederic Travé que en els cinquanta impulsaren la represa de l'ornitologia.

En els darrers cinquanta anys canvia, el panorama gràcies a la creació d'una societat (SEO) que cohesionarà als pocs aficionats catalans i mitjançant la revista *Ardeola* els educarà i donarà eines científiques per conèixer la realitat ornitològica catalana. La secció regional catalana de SEO lluí una fase molt brillant de 1954 a 1960, un manteniment entre 1961 i 1972 i una posterior gradual davallada amb la seva desaparició el 1986. El 2000 es restableix una delegació catalana, totalment professional i que ocupa principalment el nínxol de l'ornitologia conservacionista. Als inicis dels setanta apareix un nou grup, la secció ornitològica del Museu de Zoologia de Barcelona, la qual entre 1970 i 1977 atraurà la major part del jovent interessat pels ocells i que serà el planter dels futurs dirigents de grups i la impulsora del coneixement directe de la realitat ornitològica del territori. Les

S. Maluquer - Arxiu Xavier Ferrer

Reunió de la Secció Regional Catalana de la Sociedad Española de Ornitología (SEO) el 22 d'abril de 1955 a Barcelona, al carrer Paris núm. 206, llar d'en Frederic Travé, promotor de la Secció. Tots els presents llevat de la senyora Bassols eren socis de la SEO, i els marcats amb (F) foren també fundadors.

D'esquerra a dreta, asseguts: Vicente Galceran i Besora, Salvador Maluquer i Maluquer (F), Sra. de Bassols, Carme Mola i Forès, i Manuel Bassols i Amat. De peu: Frederic Travé i Alfonso (F), José R. Espinós i Pérez (F), Josep Planas i Mestre (F), Pere Vives i de Casanova (F), Joaquim Maluquer i Sostres (F), Mariano Martí-Ventosa i Roqueta, Antonio Barraseta i Cuixart (F), Javier Suris i Dalmau (F), Miquel Farré i Raventós, i Joan Massagué i Vendrell (F).

relacions amb la SEO catalana foren cordials i la major part de membres mantingueren una doble militància. Des d'aproximadament 1975, la història ornitològica es fa més complexa i no hi ha una institució que agrupi tots els ornitòlegs, sinó que es creen diversos grups independents que llevat de comptades excepcions sempre mantindran bones relacions i s'uniran temporalment per fer projectes unitaris com el primer Atles (1981-84) o la Història Natural dels Països Catalans (1984-86) que han marcat fites importants en el coneixement ornitològic de casa nostra. En aquest període cal destacar, per tant, la multi-

polaritat de grups i associacions, en clar contrast amb el què succeeix a la resta d'Espanya, on SEO es consolida com la societat ornitològica de referència a la major part de comunitats autònomes.

Aquest salt en les formes i en els coneixements entre 1975 i 1985 originà una complexitat creixent que amb els anys ha portat a l'aparició de diverses branques, algunes de les quals com la conservacionista, tenen entitat suficient com per fer la seva pròpia història independent. Parlem, doncs, de diferents tipus d'ornitologia: social en sentit ampli, mediàtica, conservacionista, científica, administrativa (cronològicament: dipu-

El desenvolupament de l'ornitologia, a càrrec inicialment d'un grapat d'abnegats, tot just quan el país es començava a recuperar d'un desastre, és un exemple noble i genuí de la inquietud científica i cultural de la nostra societat.

Que el meu pare en fos participant i soci fundador [de la Sociedad Española de Ornitología] afegeix, per a mi, un ingredient especial al tema. Que aquest segment de les ciències segueixi vibrant a Catalunya hauria de ser un legítim motiu de satisfacció per a tots vosaltres.

Joan Massagué i Solé

Amb motiu de l'aniversari de SEO, reproduïm l'escrit que ens ha fet arribar en Joan Massagué, premi Príncipe de Asturias de Investigación Científica y Técnica 2004, i probablement el científic espanyol actualment més conegut a nivell internacional. El seu pare, Joan Massagué i Vendrell, va ser membre i soci fundador de la Secció Regional Catalana de SEO.

tació de Barcelona, ICONA, Generalitat, Parc de Collserola, ajuntaments i altres organismes), i la més recent, l'empresarial, d'aparició entre 1988 i 1992 i que compta amb exemples com Alosa, Oryx, Lynx Edicions, o Lookbird. El moviment és complex i en ocasions es barregen els tipus. Així, entre 1954 i 1970 es va fer principalment ornitologia social amb una participació destacada de classes socials mitjanes o altes benestants, en la dècada dels setanta i mitjans dels vuitanta prevalgueren els interessos ecologistes amb també vida social i una petita fracció científica, i en la darrera meitat dels vuitanta i molt bona part dels noranta, afegit als anteriors col·lectius, va sorgir una nova corrent que deixava la vessant conservacionista i és concentrava en els aspectes exclusivament científics, corrent en bona part responsable de la gran explosió d'observadors d'ocells amb alt nivell amb que compta Catalunya en l'actualitat. És també l'etapa del que podríem anomenar la popularització de l'ornitologia amb la participació d'aficionats de tots els àmbits socials i orígens geogràfics. En tot aquest procés cal esmentar el paper del Grup Català d'Anellament (l'actual ICO), associació creada el 1975, però amb una tasca important, sobretot a partir de 1985 quan l'anellament representa una alternativa i la gran escola de formació dels joves amants dels ocells, un fenomen característic de Catalunya, que esdevindrà la capdavantera ibèrica en volum i qualitat de l'anellament.

Paral·lelament, la creació d'infraestructures en els parcs i reserves, especialment els aguaites dels Aiguamolls, potenciaren el gaudi massiu i fàcil dels ocells.

A l'igual que en altres àmbits socials, un altre salt important es dona a partir de la dècada dels noranta ja que, per exemple, el panorama ornitològic posterior a 1995 té molt poc a veure amb la història precedent; l'augment del nivell de vida (millora espectacular en utilitats, llibres, capacitat de viatjar a l'interior i a l'estranger...), millora de les infraestructures ornitològiques, l'entrada massiva d'Internet, programes de for-

mació ornitològica molt variats i alguns dins l'anellament de molt alt nivell, etc., han desembocat en la formació molt ràpida d'observadors d'ocells molt bons en el tema d'identificació d'espècies. Tanmateix durant els 90 és quan es consolida la progressiva "descentralització" barcelonina amb la cada vegada més potent activitat dels grups ornitològics comarcals. És la traducció en ornitologia de un fenomen físic general en tots els sistemes naturals; l'entrada de energia (diners en el nostre cas) provoca una acceleració dels processos, o, dit curt i ras, que en l'actualitat la formació ornitològica es fa molt més ràpidament i és relativament independent de la història dels grups i dels líders històrics de casa nostra. És també típic de la nostra història i molt evident en la vessant científica, l'aparició recurrent del fenomen de l'autodidactisme, hàbit general en el món de l'ornitologia. Per tant, no es pot

parlar d'escola catalana d'ornitologia (n'hi ha moltes) però potser sí d'estil català en les relacions entre ornitòlegs i grups amb fluïdesa en el bescanvi d'informació ornitològica (amb l'excepció de l'hermetisme d'algunes unitats de l'Administració), bona harmonia i connexió entre generacions i entitats mitjançant una relativa intensa vida social i la independència clara entre el poder acadèmic i el poder "civil".

També dins les característiques de la història de l'ornitologia catalana cal mencionar la gran importància de la pedagogia a través dels nombrosos cursos desenvolupats per totes les societats i grups, que han propiciat el continu reclutament de nous membres, així com un increment incessant de la complexitat de les activitats entorn l'ornitologia, des dels aspectes empresarials, passant pels de gestió territorial, avui dia no exclusivament en mans de l'Administració, sinó també per part de fundacions, que basen bona part dels criteris de gestió dels espais naturals en dades ornitològiques. Aquests dos últims aspectes són encara avui dia novedosos en l'àmbit espanyol.

La història de l'ornitologia a Catalunya ens ha demostrat que un grau elevat d'altruisme, una inversió forta en pedagogia i formació tècnica, una ferria voluntat per aconseguir fites concretes, unes plataformes coordinadores amb circulació fluida de la informació en tots els sentits, juntament amb la imprescindible professionalitat per tal de garantir el rigor i els terminis en la feina, han estat els elements principals per fer avançar en grans salts el coneixement dels ocells a Catalunya en aquests darrers cinquanta anys. Tenim el brou de cultiu però en aquest avenç encara ens manca la presència important d'investigadors científics professionals aliens a la Universitat i que tindrien en l'Institut Català d'Ornitologia, el Museu de Ciències Naturals de la Ciutadella o potser en alguna agosarada Fundació els candidats institucionals adients.

XAVIER FERRER, JOSÉ LUIS COPETE i RAUL AYMÍ

xferrer@ub.edu

CAMPANYES D'ANELLAMENT

Resultats de les campanyes d'anellament del projecte *Piccole Isole* a Catalunya durant la migració prenupcial de 2004

Durant la primavera de 2004 a les dues estacions situades al Parc Natural del Delta de l'Ebre i dels Aiguamolls de l'Empordà es van obtenir captures superiors a la mitjana dels darrers anys i algunes captures interessants que es detallen a continuació.

El projecte *Piccole Isole* és un programa de recerca internacional coordinat per l'Institut Nazionale per la Fauna Selvatica d'Itàlia amb l'objectiu d'estudiar la migració prenupcial dels ocells a través de la Mediterrània i, simultàniament, conèixer la importància de les illes per a la biologia d'aquestes espècies migratòries. Aquest estudi va començar l'any 1988 a les illes italianes de Ventotene i Capri. Al llarg de tot el territori dels Països Catalans hi ha diverses estacions d'anellament que participen d'aquest projecte. A Catalunya funcionen regularment dues estacions que utilitzen aquesta metodologia, una situada al P.N. dels Aiguamolls de l'Empordà (des de 1993) i l'altra al P.N. del Delta de l'Ebre (des de 1996). Els períodes coberts l'any 2004 són diferents a les dues localitats: 3 mesos a l'Empordà (període comprès entre el 2 març al 30 de maig) i un mes al delta de l'Ebre (del 16 abril al 15 de maig).

L'estació al PNAE està ubicada al sector dels Roncaires, molt pròxima a l'estany del Cortalet, i la zona d'anellament al delta de l'Ebre es troba a l'estació biològica del Canal Vell. Les xarxes s'obren durant les sis primeres hores de llum i durant les dues darreres. Es va utilitzar un total de 20 xarxes de 12 m al PNAE i 21 xarxes de 12 i 6 m al PNDE.

Als aiguamolls de l'Empordà es van fer un total de 3.409 primeres captures (mitjana de 37,8 diàries) de 73 espècies; al delta de l'Ebre es van efectuar 1.316 primeres captures (mitjana de 43,8 diàries) de 44 espècies. A totes dues estacions es van obtenir uns percentatges de captures superiors als dels darrers anys (fins al 60% al PNDE respecte l'any 2003); potser com a con-

Tallarol de garriga "balear"
Sylvia cantillans moltonii

Sergi Sales

seqüència de l'hivern plujós de 2003-04 a la zona del Sahel; aquest fet s'ha demostrat que augmenta la supervivència hivernal per a moltes espècies transaharianes. El fet de no trampejar al PNDE durant tot el període fenològic que compren la migració prenupcial fa que no es puguin analitzar les dades amb la mateixa precisió amb la que es pot treballar les del PNAE.

Les espècies que van presentar els increments més grans van ser el grup de migrants transaharianes com per exemple l'Oreneta vulgar *Hirundo rustica*, el Mosquiter de passa *Phylloscopus trochilus*, la Boscarla de canyar *Acrocephalus scirpaceus*, el Boscarler pintat gros *Locustella naevia*, la Boscarla dels joncs *Acrocephalus schoebaenus*. Així mateix, una espècie com el Mosquiter comú *Phylloscopus collybita* (migrant presaharià) va tenir captures superiors a les dels darrers anys, fet que coincideix amb les dades de la campanya de tardor anterior al Canal Vell on es va obtenir el millor nombre de captures de tota la història de la campanya.

Les espècies amb tendències negatives més clares han estat precisament algunes sedentàries com els dos pardals: Pardal xàrrec *Passer montanus* i el Pardal comú *Passer domesticus*, el Verdum *Carduelis chloris* i la Cadernera *Carduelis carduelis*.

Algunes espècies interessants capturades són les següents:

P.N. Aiguamolls de l'Empordà

M.xiulaire (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)	10
B. d'aigua (<i>Acrocephalus paludicola</i>)	3
Polla pintada (<i>Porzana porzana</i>)	3
Verderola (<i>Emberiza citrinella</i>)	2
Òliba (<i>Tyto alba</i>)	1
Mussol banyut (<i>Asio otus</i>)	1
Mussol emigrant (<i>Asio flammeus</i>)	1

P.N. Delta de l'Ebre

M.xiulaire (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)	6
B. d'aigua (<i>Acrocephalus paludicola</i>)	1
Oreneta cuarongeca (<i>Hirundo daurica</i>)	1
Tallarol emmascarat (<i>Sylvia hortensis</i>)	2
Enganyapastors (<i>C.europaeus</i>)	3
Xot (<i>Otus scops</i>)	1
B.pintat gros (<i>Locustella naevia</i>)	23

Les rareses que han aportat aquestes campanyes han estat:

Rascletó (*Porzana pusilla*) un exemplar capturat al PNAE el 10/04(OCVA).

Tallarol de garriga "balear" (*Sylvia cantillans moltonii*) un exemplar capturat al PNDE el 17/04 (SSAA). Primer anellament a la Península Ibèrica d'aquesta subespècie pròpia de les illes Balears i altres illes mediterrànies..

Mosquiter siberià (*Phylloscopus collybita tristis*) un exemplar capturat al PNDE el 27/04 (SSAA).

Papamosques gris "balear" (*Muscicapula striata balearica*) un exemplar cap-

turat al PNDE el 04/05 (SSAA). Segon anellament a la Península Ibèrica

Es van efectuar 16 recuperacions al PNAE i 9 al PNDE amb els orígens següents: Alemanya (2), Bèlgica (4), Eslovènia (1), França (3), Gran Bretanya (2), Holanda (3) Hongria (1), Itàlia (4), Lituània (1), Noruega (1), Suècia (2) i Suïssa (1).

Simultàniament a totes dues estacions s'ha realitzat sessions de trampeig en dormidors d'hirundids, utilitzant la metodologia descrita per al *Swallow Project*.

Agraïments

Aquestes campanyes s'han pogut realitzar gràcies a l'ajut del Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà i el Parc Natural del Delta de l'Ebre. També cal agrair la col·laboració de tots aquells anelladors en diversos graus de formació que han passat per aquestes campanyes.

SERGI SALES
i ORIOL CLARABUCH
3013sn@terra.es

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

Crònica ornitològica Octubre-Desembre 2004

De la tardor 2004 en destaquen la primera citació de Boscarla dels matolls per a Catalunya i una citació de Fredeluga gregària a l'octubre, la reaparició d'un Xarxet de Carolina als Aiguamolls al novembre, amb l'inici de l'hivernada de Piules grosses a l'Ebre, de les quals més tard també se n'ha detectat una al Besòs! I al desembre l'aparició del segon Corredor per a Catalunya i d'un Voltor negre d'origen francès a Girona. Per a més informació consulteu la web Rare Birds in Spain (www.rarebirdspain.net).

Octubre

Els dos **Cignes muts** *Cygnus olor* vistos durant el setembre a la llacuna de cal Tet, delta del Llobregat, encara van restar a l'àrea tot el mes. El primer dia d'octubre es va veure un mascle d'**Ànec mandari** *Aix galericulata* que es comportava de forma salvatge a l'estany de Banyoles. Durant la tardor de 2004 es van veure alguns grups nombrosos de **Baldrigues balears** *Puffinus mauretanicus* al llarg de la costa catalana, i, sobretot a finals del període, cap al litoral tarragoní, per bé que es van registrar estols més nombrosos fins al delta del Llobregat de forma intermitent (mentre que el dia 22 no n'hi havia cap al delta del Llobregat, el dia 24 se'n va veure un grup de 500 exs. associat amb dofins *Tursiops truncatus*). Més amunt, al cap de Creus, Alt Empordà, n'hi havia 35 el dia 6 amb 18 *Pyelkouan* i n'hi havia almenys 75 al cap Norfeu el dia 28. Junt amb elles hi havia almenys 10 *Pyelkouan* i 14 *C.diomedea*. Fora del delta de l'Ebre no es van veu-

Fredeluga gregària
Vanellus gregarius

re tants **Agrons blancs** *Egretta alba* com en tardors anteriors: se'n va veure un al delta del Llobregat el dia 2 i tres exs. hi havien passat la nit anterior; el dia 8 n'hi havia set a Sils, Selva; entre els dies 1 i 2 hi havia un ocell als Muntanyans, Torredembarra, Tarragonès; dos van ser presents als arrossars de Pals, Baix Empordà, el dia 13; finalment, entre els dies 16 i 28 se'n va veure un intermitentment

a la maresma de les Filipines, delta del Llobregat. Sorprenentment el dia 23 es va observar un grup de 10 **Capons reials** *Plegadis falcinellus* en vol directe cap al sud, just davant de la vila olímpica de Barcelona, una de les poques citacions, si és que n'hi havia cap, a la ciutat de Barcelona. El dia 9 es va albirar un **Esparver d'es-**

patlles negres *Elanus caeruleus* des del pic de Sant Mateu, Maresme, en vol directe cap al sud. L'endemà, el dia 10, un altre ocell (o el mateix?) es va veure també volant cap al sud des de Reus, Baix Camp. El dia 3 es va trobar una **Guatlla maresa** *Crex crex* estabornida a l'aeroport del Prat de Llobregat. L'ocell havia xocat contra les finestres de la terminal 'C' però, per sort, la va trobar un ornitòleg i la va portar a la Reserva Natural del Remolar-Filipines, on se celebrava

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

el dia dels ocells i on, després de comprovar que estava en perfecte estat, va ser anellada i alliberada davant de les càmeres de la televisió local. Una agradable sorpresa a la mateixa àrea va ser el retorn breu d'un exemplar de **Fotja banyuda** *Fulica cristata* anellada amb el codi 'UA' el dia 14. Havia estat fora del Llobregat des de maig de 2004. Un dels ocells més rars del mes va ser una **Fredeluga gregària** *Vanellus gregarius* vista entre els dies 17 i 20 als arrossars d'Aitona, prop del Fondo de Llitera. El dia 3 es van veure dos immaturs de **Gavià argentat de potes rosa** *Larus argentatus* al port de Tarragona, i també un adult al mateix lloc el dia 30. Als Aiguamolls, el dia 14 es va detectar una **Piula grossa** *Anthus richardi* als prats de can Comes. Però l'ocell més rar del mes i un dels anellaments més llargament esperats potser va ser el d'una **Boscarla dels matolls** *Acrocephalus dumetorum*, la primera per a Catalunya i segona per a l'Estat espanyol, un exemplar juvenil que es va anellar al Canal Vell, PN Delta de l'Ebre, el dia 22.

Novembre

Entre els dies 9 i 30 es van veure dos mascles d'**Ànec mandarí** a l'estany de Banyoles. Un d'ells ja havia estat observat durant el mes d'octubre. Als Aiguamolls, el dia 2 va reaparèixer el **Xarxet de Carolina** *Anas carolinensis* el qual probablement és el mateix d'anys anteriors que ha retornat a l'àrea per tercer any consecutiu (l'any anterior va arribar el 31.10.2003). Aquest ocell es va veure intermitentment durant tot el mes. Les **Baldrigues balears** van presentar grups importants cap a les costes de Tarragona al llarg del mes. El dia 19 es va realitzar un cens coordinat a tota la península. A Catalunya se'n van censar 22 al delta de la Tordera, 36 a Vilanova i la Geltrú, 108 al roquer de Torredembarra, i 400 a Cambrils, amb resultats negatius a l'Empordà i al Llobregat. No obstant això, el dia 22 es va veure en aquest delta un grup de 1.120 ocells a menys d'una milla nàutica de la costa. Es va observar un **Agró blanc** a la

Rogera, PN Aiguamolls de l'Empordà els dies 10 i 17, i també quatre exs. a les Filipines, delta del Llobregat el dia 15. Dos més van ser vistos al riu Ter, prop de la presa de Malars, Osona, el dia 18. Al delta de l'Ebre, el primer de novembre es va veure un **Ibis sagrat** *Threskiornis aethiopicus* i a finals de mes, el dia 27, es van detectar tres **Piules grosses** als erms de la Tancada on hivernarien per cinquena temporada consecutiva. Al port de Tarragona es va tornar a observar el **Gavià argentat de potes rosa** adult els dies 13 i 21.

pinas, delta del Llobregat el dia 20. El dia 15 es va observar una **Cigonya negra** *Ciconia nigra* a l'espai natural de Sebes, Flix, Ribera d'Ebre, que suposa la segona citació per a la zona. El dia 5 va aparèixer un **Voltor negre** *Aegypius monachus* a Cardedeu, Vallès Oriental. Portava marques alars i el dia anterior s'havia vist a Banyoles i hom sospita que podria estar al Pla de l'Estany, com a mínim, des del 30.XI. Aquest ocell s'havia alliberat mitjançant hacking a Baronnie, als Pre-Alps francesos. De nom Jules du Reberg, aquest voltor va néixer al zoo de

Gavià argentat de potes rosa
Larus argentatus

Albert Cama

Desembre

Els dos **Cignets muts** del delta del Llobregat van restar a cal Tet tot el mes. Als Aiguamolls, el mascle de **Xarxet de Carolina** vist el dia 2 va ser relocalitzat el dia 29. Les concentracions de **baldrigues** van tornar cap a les costes de Tarragona, ja que només uns 10 exemplars freqüentaven la costa del Garraf-Llobregat el dia 21.X (amb 2 *Pyelkouan*) i dues mes van ser vistes a la badia de Roses el dia 24 d'aquest mes, amb quatre més observades des del cap de Norfeu, PN cap de Creus, el mateix dia fent palesa la irregular distribució d'aquesta espècie al nostre litoral, clarament lligada a la disponibilitat d'aliment. Al riu Segre es va veure un **Agró blanc** el dia 10. Al litoral central, només se'n va veure un a la bassa dels Pollancre, RN Remolar-Fili-

Mulhouse i l'últim cop que es va veure a la zona d'alliberament, prop la localitat de Remuzat, va ser el dia 12 de novembre de 2004. A Lleida va aparèixer el que seria el segon **Corredor** *Cursorius cursor* de la història recent de Catalunya: el dia 8 un ocell va ser vist prop del Clot de la Unilla, Alguaire, on va romandre fins el dia 11. Mentrestant, al delta de l'Ebre continuava la hivernada de **Piula grossa**, amb 3-4 ocells als erms de la Tancada, almenys fins el dia 15 i, de forma un tant sorprenent, es va trobar un altre ocell diferent a la desembocadura del Besòs, Sant Adrià del Besòs, entre els dies 15 i 29 i que restaria a l'àrea almenys fins ben entrat el gener de 2005.

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

Noves espècies anellades a Catalunya

Mosquiter Verdós *Phylloscopus trochiloides viridanus*

El dia 27 de setembre de 2004, durant la campanya d'anellament científic de tardor que es duu a terme al delta del Llobregat, es va capturar un Mosquiter verdós, el primer per a Catalunya d'una espècie de distribució oriental que només té una citació prèvia homologada per a la Península Ibèrica (un ocell de primer hivern anellat el 6.IX.1988 a les illes Columbrets, Dies *et al.* 1992).

Aquell matí s'inicià el dia amb una brisa dèbil i el cel descobert. Cap a les 07:00 h s'obriren les 15 xarxes de 12 metres en els diferents punts de la maresma de les Filipines i després de la primera batuda, sobre les 08:00h, tot ens feia pensar que el dia no seria gaire bo, ja que només van caure 19 ocells a les xarxes durant les dues primeres batudes. A les 10:00 h, però, Joan Castelló extreu un mosquiter estrany de la xarxa número 13 i és a l'estació biològica on conjuntament amb el Ferran López l'identifiquem com a Mosquiter Verdós *Phylloscopus trochiloides viridanus*.

Identificació

L'aspecte de l'ocell era inconfusible: un mosquiter de mida petita, amb unes parts superiors verdoses i les inferiors blanc brut, amb una cella força prominent i llarga que finalitzava de forma difusa a la base del bec i amb una dèbil franja alar al marge de les cobertores grans centrals. Es van prendre totes les mesures biomètriques necessàries per identificar l'ocell i es van descartar altres espècies i taxons similars com ara *Phylloscopus borealis*, *Phylloscopus trochiloides plumbeitarsus* i *Phylloscopus trochiloides nitidus*. La finalització de la cella i la longitud de l'ala (55,5 mm) eliminava *P. borealis*. La coloració general i també les mesures de l'ala exclouia *Pt. nitidus* i l'amplada del bec a les narines (2,90 mm) i l'amplada de la franja alar (1 mm) descartava *Pt. plumbeitarsus*.

L'experiència prèvia dels autors a la Xina durant la primavera de l'any 2000

i durant la tardor del 2002, on van obtenir força captures de la subespècie *Phylloscopus trochiloides plumbeitarsus* a la badia de Bohai, província de Hebei, va facilitar la identificació subespecífica.

La citació ha estat enviada al Comitè de Rarezas de SEO/BirdLife per a la seva homologació.

Una espècie més freqüent a Europa

Viridanus és part del complex de mosqueters verdosos antigament separats en tres espècies citades al paleàrtic (*viridanus*, *nitidus* i *plumbeitarsus*), formes, però, reunides en una única espècie i amb caràcter subespecífic a partir de les recomanacions de l'AERC de 2003 (AERC 2003). El Mosquiter verdós nia de l'est de Polònia i el Bàltic a Sibèria occidental, els Himalàies del centre i est i Àsia central. S'han produït casos esporàdics de nidificació a Dinamarca, Alemanya, Suècia, Noruega i la República Txeca. Al Regne Unit, on fins el 2003 portaven 380 citacions homologades (Rogers *et al.* 2004), és bàsicament un visitant de tardor, d'agost a octubre amb un pic a finals d'agost (Vinicombe & Cottridge 1996) fet que coincideix amb la seva presència al setembre a la península Ibèrica. A França porten homologats 13 ocells de la subespècie *viridanus*, per un sol a Espanya, el setembre de 1988 (Clavell 2002, Dies *et al.* 1992). No obstant això, hi ha un seguit d'observacions no enviades a homologar pel CR/SEO d'Astúries i rodalies durant l'any 2003.

Ricard Gutiérrez

Tres ocells diferents entre el 24-26.IX.2003, i sis més entre el 6.X i 17.X.2003, amb un altre a la Nava, Palència l'11.X.2003 (per més detalls vegeu <http://www.rare-birdspain.net/arbsr310.htm>) que, en el cas de ser acceptats, explicarien millor el patró d'aparició de l'espècie a la Península, que podria tenir un caràcter irregular i irruptiu com sembla succeir en altres països europeus.

Referències

AERC TAC 2003. AERC TAC's Taxonomic Recommendations. Online version: www.aerc.be

Clavell, J. 2002. *Catàleg dels ocells dels Països Catalans*. Bellaterra: Lynx Eds.

Dies, B., Monsalve, M.A. & Ciscar, V./E.O. Albufera 1992. Mosquitero Troquiloide *Phylloscopus trochiloides*. In De Juana, E. y el Comité de Rarezas de SEO/Birdlife. Observaciones de Aves raras en España y Portugal. Informe de 1990. *Ardeola* 39(1): 81

Rogers, M.J. & the Rarities Committee 2004 Report on rare birds in Great Britain in 2003. *British Birds* 97: 558-625.

Vinicombe, K. & Cottridge, D. 1996 *Rare birds in Britain & Ireland. A photographic record*. London: Harper Collins.

JOAN CASTELLÓ, FERRAN LÓPEZ
i RICARD GUTIÉRREZ
Reserves Naturals Delta del Llobregat
Apartat de Correus 99 08840 Viladecans

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

Noves espècies anellades a Catalunya

Boscarla dels Matolls *Acrocephalus dumetorum*

El 21 d'octubre del 2004, al llarg de la campanya de tardor que es realitza al Parc Natural del Delta de l'Ebre, a l'estació biològica del Canal Vell (Deltebre), es va capturar un exemplar de Boscarla dels matolls *Acrocephalus dumetorum*, que representa la primera citació per als Països Catalans i la segona pel conjunt de l'Estat.

La primera i única citació peninsular té una curiosa història darrera que ens dona una idea de que no és una espècie especialment fàcil d'identificar. Es va capturar una Boscarla dels matolls a Doñana que ja havia estat anellada prèviament per la mateixa persona la tardor anterior, però alliberada com a Boscarla de canyar *Acrocephalus scirpaceus*, només la sort va fer que es tornés a capturar l'any següent i aleshores va ser identificada correctament.

És una boscarla que nidifica al sud de Suècia, sud de Finlàndia, Estònia i nord de Rússia i oest de Sibèria i que hiverna a Pakistan i la Índia.

L'ocell va caure a la darrera batuda en una bateria de xarxes situades en una zona de canyissar *Phragmites australis*, però just a l'únic sector que presenta certa vegetació arbustiva. A primer cop d'ull ja es va veure que era una boscarla rara, però la manca de llum va fer necessari una observació més detallada. A més, per acabar-ho de complicar, l'individu presentava barres de creixement a les plomes de vol i la cua molt marcades.

Estructuralment es veu una boscarla petita (62,5 mm de longitud l'ala), encara que a la pròpia estació s'han capturat boscarles de canyar més petites. Tenia la cua proporcionalment més curta que el seu congènere. Les parts superiors eren de color marró grisós sense la clara tonalitat rogenca del carpó que con-

Fotos: Sergi Sales

trasta amb la resta del dors típica de les boscarles de canyar. Les parts inferiors eren blanquinoses. Les terciàries i alula eren completament llises sense vores que contrastessin clarament amb la part interna de les mateixes. El patró de coloració de les potes era lleugerament diferent a la Boscarla de canyar a l'igual que el color de la part interior de les ungles. Tenia una llista supercilial marcada per davant i sobre de l'ull, amb els costats del pili clars a diferència de la Boscarla dels arrossars *Acrocephalus agricola*.

El tret més determinant, però, és la fórmula alar, ja que la punta de l'ala és la 4P (3P en la Boscarla de canyar); la 2P estava entre la 6/7 (3/4 en la Boscarla de canyar); la 1P era 3 mm més petita que la CP més llarga; i la distància de la 1S a la punta de l'ala era inferior als 15 mm.

Físicament no estava en estat pletòric, presentava un valor de 2 en l'escala de greix i 1 en l'escala de múscul, amb un pes de 10 grams.

El color de l'iris i el lleuger desgast del plomatge indicava que l'ocell era un jove de l'any (codi EURING:3).

Després del seu anellament es va deixar l'ocell tota la nit a la bossa (tal com es fa amb tots els ocells capturats en la darrera batuda) esperant les primeres hores de llum del matí per fer les fotos reglamentàries i alliberar-lo el més ràpid possible. L'ocell va sortir en perfectes condicions i el vàrem poder observar menjant en uns eucaliptus al més pur estil dels mosqueters *Phylloscopus* sp. Malauradament aquesta interessant observació només va poder ser gaudida en directe per Núria Rodríguez i Joan Antó.

SERGI SALES
3013sn@terra.es

Boscarla de canyar (esquerra) i boscarla dels matolls (dreta).

NOVETATS BIBLIOGRÀFIQUES

ORYX esponsoritza la secció novetats bibliogràfiques

Senar, J.C. 2004.

Mucho más que plumas

Monografies del Museu de Ciències Naturals. Vol. 2.
Barcelona: Museu de Ciències Naturals.

El passat dia 8 de febrer al Museu de Ciències Naturals de la Ciutadella es va presentar el llibre "Mucho más que plumas" amb una exposició didàctica per part de l'autor. Aquest, és un interessant llibre que tracta sobre l'important paper que juga el plomatge i la seva coloració en la biologia de les aus, fent incidència clara en la seva significació ecològica.

És un llibre d'aspiracions més àmplies que altres, ja que no pretén arribar únicament a les grans esferes del món científic, sinó que contràriament, el seu text està escrit per a tots aquells que estiguin interessats en les aus, ja que la seva claredat d'exposició és un dels seus màxims exponents. L'organització del llibre comença amb una introducció general sobre les funcions del plomatge, la seva fisiologia i el seu desenvolupament per passar a continguts més metodològics on s'explica, d'una banda, la importància de fer experiments aplicant el mètode científic i, d'altra banda, quines tècniques es fan servir per mesurar el color del plomatge. Aquesta part metodològica esdevé molt útil a l'hora de comprendre fàcilment els exemples exposats posteriorment. A partir d'aquí es comencen a introduir els capítols dedicats al paper del plomatge com a element comunicatiu en les relacions socials dels individus, i com els mascles (i les femelles també) fan servir les plomes i els seus colors per indicar la seva qualitat com a pares i així ser escollits per l'altre sexe. Aquests temes constitueixen dues línies d'investigació en les quals en Joan Carles Senar i el seu equip porten treballant molt anys amb fringíl·lids i pàrids. El següent capítol exposa un tema prou contro-

vertit: el de la significació ecològica de la maduració retardada del plomatge. Aquí s'exposen les diferents teories que fins avui intenten explicar per què alguns mascles es vesteixen amb la coloració dels adults quan encara són joves i altres, alternativament, mantenen el seu plomatge juvenil o, fins i tot, arriben a semblar-se a les femelles de la seva espècie.

El llibre continua referint-se a la funció del plomatge en la predació, aspecte que ha estat tradicionalment més tractat per la literatura científica que els mencionats anteriorment, ja que aquests últims únicament han tingut un desenvolupament més acusat en les últimes dècades. Posteriorment, és fa referència a l'aplicació del plomatge de les aus com a bioindicador ambiental i les seves futures possibilitats. Finalment, es conclou amb un capítol on es proposen reflexions sobre tot allò que s'ha fet fins ara, però també noves preguntes i possibilitats que el plomatge pot oferir-nos en els pròxims anys.

Com s'ha remarcat, aquesta obra fa incidència en els aspectes ecològics que té el plomatge. Cada qüestió es desenvolupa amb un exemple, on s'expliquen com es van realitzar els experiments que han portat a les conclusions que el llibre exposa i que han estat publicats en revistes científiques de prestigi. Aquest últim aspecte fa que l'obra, divulgativa i destinada a un ampli ventall de gent, no perdi rigor i es converteixi també en un referent en l'àmbit científic. Aquest llibre, en la seva conjugació de senzillesa i precisió científica es pot considerar com un bon exemple de com els últims descobriments de la ciència, els quals poques vegades arriben fàcilment a un públic no científic pel seu llenguatge criptogàmic, poden explicar-se d'una manera clara i senzilla.

L'obra, però, no està exempta de possibles millores que la podrien fer més completa. Els que estiguin familiaritzats amb l'estudi ecoetològic del plomatge poden trobar a faltar una menció més acusada del paper que juga el context en el que es desenvolupa la selecció social i sexual o la predació, i com això pot influenciar els resultats obtinguts.

El llibre està escrit en castellà amb la clara intenció que arribi a un ampli ventall de lectors. Per això s'ha evitat l'ús de paraules que provenen del català i que s'han adaptat a la llengua castellana, cosa força freqüent quan escriu un bilingüe. Tot i això, podem trobar alguna paraula que podria portar a confusió per a qui no estigui familiaritzat amb la llengua del país (hibernación, p. 26 hauria de ser "invernada"). Independentment de petits detalls, estic segur que aquest llibre aconseguirà clarificar i convèncer al lector que el plomatge de les aus, com efectivament el títol indica, és "molt més que plomes". Si bé la ciència avança i es descobriren nous aspectes de la funció del plomatge, aquesta monografia del museu esdevindrà una obra de referència per als estudiosos del plomatge i un llibre amè pels que simplement s'interessin per conèixer una mica més profundament les aus.

JAVIER QUESADA

AGENDA

CAMPANYES D'ANELLAMENT

10 de març al 30 de maig

Campanya d'anellament Piccole Isole 2002 als Aiguamolls de l'Empordà

Nova campanya d'anellament sobre la migració prenupcial de passeriformes als Aiguamolls inscrita dins el projecte *Piccole Isole*.

Responsable: Oriol Clarabuch.
Tf. 656327223

16 de març al 15 de maig

Campanya d'anellament Piccole Isole 2004 al delta de l'Ebre

L'estació de Canal Vell a Deltebre estarà en funcionament des del 16 de març al 15 de maig, i es farà un seguiment del pas primaveral de passeriformes.

Responsable: Sergi Sales
Tf. 616 994030 / 977 267082

CURSOS DE L'ICO

Informació i formulari d'inscripció:
www.ornitologia.org

Data límit de preinscripció: 15 dies naturals abans del seu inici. Places limitades.
Més informació: Gabriel Gargallo (ornitologia@ornitologia.org, 93 458 78 93)

Cursos d'introducció a l'anellament

Dirigit a aquelles persones amb coneixements d'ornitologia que vulguin iniciar o ampliar la seva formació en el món de l'anellament.

Curs A1. Can Jordà, Santa Susanna
Dates: 23-24 d'abril.

Curs: A2. Refugi del Rebost, Bagà, Parc Natural del Cadí-Moixerò

Dates: 18-19 de juny.

Curs: A3. Espai Natural de Sebes, Flix.
Dates: 10-11 de setembre

Curs: A4. La Torrassa, La Guingueta d'Àneu, Parc Natural de l'Alt Pirineu.

Dates: 24-25 de setembre

Curs: A5. Gurb, Osona.

Dates: 22-23 d'octubre

Curs: A6. Can Jordà, Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, Santa

Pau. **Dates:** 5-6 de novembre.

Curs: A7. Can Balasc, Barcelona, Parc de Collserola. **Dates:** 17-18 de desembre

Curs d'introducció a l'ornitologia

Dirigit a aquelles persones que vulguin iniciar-se en l'observació dels ocells

Curs: O1. Parc Natural de l'Alt Pirineu.
Dates: 21-22 de maig

Curs: O2. Parc Natural del Cadí-Moixerò. **Dates:** 1-2 d'octubre

Curs d'iniciació d'identificació dels ocells mitjançant el cant i la veu

Dirigit a persones que vulguin millorar la seva capacitat per identificar ocells auditivament.

Curs: C1.

Sortida: C11. Plana de Lleida (ambients oberts de secà) **Dates:** 14-15 de maig

Sortida: C12. Parc de Collserola (boscos i brolles de caire mediterrani)

Dates: 28-29 de maig

Sortida: C13. Aiguamolls de l'Empordà (aiguamolls) **Dates:** 11-12 de juny

Sortida: C14. Parc Natural del Cadí-Moixerò (alta muntanya) **Dates:** 2-3 de juliol

FORMULARI DE SUBSCRIPCIÓ PER AL 2005. Vull fer-me soci de l'ICO per al 2005 per la qual cosa rebré: Revista Catalana d'Ornitologia, l'Anuari d'Ornitologia i l'Abellerol. Si us plau afegiu les meves dades al directori de subscriptors.

Tipus de quota Familiar (36,06 €) Nom de la parella _____
 Individual (24,04 €) Menor de 18 anys (12,02 €) Data naixement: __/__/__

Nom i cognoms _____

Adreça _____ Ciutat _____

Codi postal _____ Tel. _____ Correu electrònic _____

Domiciliació bancària En/Na: _____

Autoritzo el Banc/Caixa: _____

Entitat Agència Control Número de compte

domiciliat a _____ carrer/plaça _____

perquè carregui en aquest compte bancari del qual sóc titular l'import de les quotes anuals que em pertoquin com a soci subscriptor de l'Institut Català d'Ornitologia.

Signatura: _____

_____ a _____ de _____ de 200_____

Institut Català d'Ornitologia
Museu de Ciències Naturals (Zoologia)
Passeig Picasso, s/n
08003 Barcelona
Tel.: 93 458 78 93
Correu electrònic: ico@ornitologia.org
Pàgina web: www.ornitologia.org

